

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№5(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 556 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining boshqaruv funksiyalari.....	10
<i>Qarshibayeva Dilfuza Xidirbayevna</i>	
Texnologik mashinalar va jihozlar ta'lim yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik qonuniyatlari va metodologik tizimini ishlab chiqish	15
<i>Elmanov Abbas Begmat o'g'li, Mirzaumidov Asilbek Shuxratjonovich</i>	
Katta yoshdagi guruh bolalarida o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishda o'yinning roli	19
<i>Ergasheva Farangiz Umidjon qizi, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirishning dolzarbligi.....	23
<i>Yaxshiboyeva Nargiza Rustamqulovna</i>	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inson resurslarini boshqarishda muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimidan foydalanishning nazariy asoslari	28
<i>Gulmira Jumanova</i>	
Nomoddiy madaniy merosning talaba-yoshlarni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalashdagi ahamiyati.....	33
<i>Erboyev Suxrob Abdulalomovich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar va ularda hissiy-irodaning shakllanishi	37
<i>Davlatova Zebo Haydarovna</i>	
Zamonaviy oilada avlodlararo munosabatlarning pedagogik-psixologik xususiyatlari	40
<i>Ochilova Farida Baxriddinovna</i>	
Maktab va oliy ta'lim muassasalarida qizlar kitobxonligini rivojlantirish metodlari.....	44
<i>Qo'chqarova Oysha Oltibayevna</i>	
Buyuk allomalar merosidan foydalanishning metodik holati va mavjud muammolari.....	48
<i>Sevara Mamatkarimova</i>	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	53
<i>Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li</i>	
Использование современных инновационных методов в процессе обучения русскому языку в иноязычных группах высшего образовательного учреждения.....	56
<i>Курбанова Шаира Исмаиловна</i>	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ...	60
<i>Kushakova Gulnora Egamkulovna, Muhammadiyeva Shaxzoda Sunnatilla qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda musiqa mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari.....	63
<i>Muminova Feruza Farxodovna</i>	
Alisher Navoiy merosining yoshlar ma'naviy-estetik tarbiyasidagi ahamiyati.....	70
<i>Qayumxo'jayev Botirxo'ja Ikromxo'ja o'g'li</i>	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida amaliy topshiriqlar orqali tayanch kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	74
<i>Saidova Dilnoza Maripovna</i>	
К вопросу о классификации современной антиутопии.....	78
<i>Дмитрий Валерьевич Пулонин</i>	
Когнитивная гибкость как фактор психологического благополучия старшеклассников в период адаптации к новым образовательным требованиям	82
<i>Мукинова Динора Азаматовна</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilida ta'lim beruvchi professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini baholash: xalqaro tajribalar qiyosiy tahlili va O'zbekiston amaliyoti	87
<i>Baxtiyarova Muniba Ne'matjon qizi</i>	
Valeologik tarbiya asosida maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini tayyorlashda innovatsion va raqamli yondashuvlar	92
<i>Berkinova Charos Islomovna</i>	
Grammatik tushunchalarni o'rgatish metodikasi.....	96
<i>N. R. Masharipova</i>	

Umumiy o'rta ta'lim tizimini takomillashtirish va o'quvchilar bilimini baholashda xorijiy tajribalardan foydalanish finlyandiya ta'lim tizimi misolida.....	99
Obidova Muqaddas Ro'ziqulovna	
The Difference Between Androgogy and Pedagogy.....	106
Pardayeva Aziza Rahmatilloevna	
Elektr mashinalari fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalari.....	110
Shodiyeva Nozina Shuxrat qizi	
Umumta'lim maktablarida direktor o'rinbosarlarining aksiologik yondashuv asosida boshqaruv funksiyalari va vakolatlari hamda maktablarda ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish yo'llari.....	113
Toxirov Botirjon G'ofurjon o'g'li	
Ispan tili darslarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish usullari	119
Tursunqulov Sanjar Dilmurod o'g'li, Shukurullayeva Feruza Dilmurodovna	
Surxondaryo viloyatida yetishtiriladigan ingichka tolali paxta navlarining qo'llanilishi	124
Ubaydullayeva Komila Bozor qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarda empatiya hissini shakllantirishning nazariy asosi	127
Xolmirzayeva Gulbahor Bahodirovna	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi	130
Raximova Dilshoda Xoliqberdiyevna	
Bo'lajak sport murabbiylarida kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirish mexanizmlari	134
Sherzod Shuxratovich Boboyorov	
Oliy ta'lim muassasalarida talabalar sportini rivojlantirishning iqtisodiy va tashkiliy mexanizmlari.....	138
Sangirov Nuriddin Iriskulovich	
Bo'lajak o'qituvchilarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning integrativ modeli	142
Rasulova Umida Bahodir qizi	
Yashil pedagogikaning konseptual modeli va tamoyillari.....	146
Raxmatova Dilnoza Abdurashidovna	
Ta'lim jarayoni ishtirokchilarida emotsional barqarorlikni shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari ..	149
Boymatova Munavvar Ravshan qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda zamonaviy raqamli platformalardan foydalanish samaradorligi.....	152
Lukmonova Salomat Gafurovna	
Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimining shakl, metod va vositalari	157
Farmonova Madina Bahriddin qizi	
Innovatsion boshqaruv tizimlarida qaror qabul qilish va kommunikatsiya samaradorligi	161
Sotvoldiyeva Xurliqo G'ayratjon qizi	
Raqamli ta'lim muhitida maktabgacha yoshdagi bolalarning media savodxonligini shakllantirish metodikasi.....	167
Choriyeva Xurmo Panji qizi	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislari malakasini oshirish tizimining zamonaviy tendensiyalari va raqamlashtirish jarayonlarining pedagogik ahamiyati.....	172
Qosimova Sh. N., Dusmaxamedov A. A.	
Maktab o'quvchilarida o'zini o'zi tarbiyalashni shakllantirishning pedagogik asoslari (8–9-sinflar asosida)..	177
Norxo'jayeva Lobar Nuriddin qizi	
STEAM loyihalar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy va tanqidiy tafakkurni shakllantirish	181
Mirjamolova Moxira Abdugaffor qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning pedagogik ahamiyati va metodik asoslari.....	188
Axmad Bolqiyev	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalqaro baholash dasturlari asosida baholashning pedagogik asoslari.....	191
Shavqiddin Burxonov	
Boshlang'ich ta'limda liderlik va pedagogik menejment muammolari.....	194
Pardaboyev Doston	

Raqamli ta'lim muhiti: tushunchasi, strukturasi va rivojlanish tendensiyalari.....	197
<i>Kulboyeva Dilnoza Abdug'afurovna</i>	
Особенности применения графических органайзеров на практических занятиях по дисциплине “Практикум литературы народов СНГ”.....	199
<i>Татьяна Викторовна Половинкина</i>	
Historical Stages in the Study and Treatment of Scoliosis (Spinal Curvature).....	204
<i>Shermatova Mokhira Baxodir qizi</i>	
Talaba qizlarga badiiy gimnastika cho'qmori yordamida bajariladigan fundamental mashqlarni o'rgatish....	209
<i>Musharafxon Sultanova</i>	
Oliy ta'limda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish bo'yicha xalqaro modellarning qiyosiy tahlili.....	213
<i>Ziyotova Madina</i>	
Sport mutaxassislarini tayyorlashda voleybol o'qituvchisining ko'nikmalari va uslubi	216
<i>Turg'unov Baxtiyor O'rolovich</i>	
Matematik masalalarni yechish jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish	220
<i>Yusupova Latofat Nuriddinovna</i>	
Zamonaviy sharoitda bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirishning innovatsion texnologiyalari	228
<i>Nasirova Nigora Baxtiyor qizi</i>	
Paraengil atletika mashg'ulotlarida individual yondashuvning ahamiyati	233
<i>Abduxoliqova Shoiraxon Akramjon qizi</i>	
Biologiya fanini o'qitishda xalq pedagogikasi elementlaridan foydalanish orqali ekologik madaniyatni rivojlantirish	239
<i>Baxrombekova Sojidxon Sherzodjon qizi</i>	
Maktab texnologik ta'limida axborot texnologiyalaridan foydalanishning o'quv samaradorligiga ta'siri: o'rta muddatli istiqbollar (2027–2031)	245
<i>Berdiyeva Gulnoza Rizoqulovna, Tursunov Sherzod Ziyat o'g'li, Ismatullayev Javohir Ubaydulla o'g'li</i>	
Axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali jismoniy tarbiya va sport tizimini boshqarish samaradorligini oshirish	251
<i>Eryigitov Dilshod Xolboyevich</i>	
Enhancing Speaking Skills Productively in English	255
<i>J. M. Fayzullayev, G. R. Elmonova</i>	
Nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari	259
<i>Jumanova Iroda Nomozovna, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich</i>	
2–3 yoshli bolalarning maktabgacha ta'lim tashkilotiga ijtimoiy moslashuvi: nazariy va empirik tahlil	263
<i>Klicheva Dilnoza Zulfon qizi</i>	
Inson–texnika tizimida ta'lim olayotgan talabalarda iste'dod namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari	267
<i>Kuvandikova Gulnora Gulamovna</i>	
Bo'lajak pedagoglarning mutaxassis sifatida shakllanishida xavotirlanish holatining namoyon bo'lishi.....	270
<i>Nuriddinov Rasuljon Samitjon o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni maktabga tayyorlashda zamonaviy psixologik-pedagogik yondashuv.....	274
<i>Nuriddinova Maysara Ikramovna, Kodirova Albina Faridovna</i>	
Talabalarda qaror qabul qilishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	279
<i>Rajabova Go'zal Zarifovna</i>	
Musobaqa oldi psixologik tayyorgarlikning tezkorlikka ta'siri.....	283
<i>Sitora Elova Axmatkulovna</i>	
Pediatrya ta'limida sun'iy intellekt – talaba uchun virtual assistent.....	287
<i>Umarkulov Muhtorali Islomkulovich</i>	
Bo'lajak jismoniy tarbiya mutaxassislarida jismoniy savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari.....	290
<i>Xakimov Xurshid Nozimovich</i>	
Сущность и виды познавательной активности детей 5–6 лет.....	294
<i>Джамилова Н. Н., Кудратова М. У.</i>	

Uzluksiz ta'lim jarayonida mustaqil fikrlovchi, ijodkor shaxsni tarbiyalashning pedagogik-psixologik masalalari.....	298
<i>Siddiqova Sanobar Xaydarovna</i>	
Ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish, ijodiy faolligini oshirish.....	301
<i>Siddiqova Sanobar Xaydarovna, Qushoqova Guzal</i>	
Badiiy adabiyotda Ibn Sino obrazining yaratilishidagi o'ziga xosliklar.....	304
<i>Tangirov A. J.</i>	
Ta'lim klasteri asosida zaif eshituvchi bolalarni inklyuziv ta'lim muhitiga moslashtirishning pedagogik mexanizmlari.....	309
<i>Dilnoza Xushvaktovna Ernazarova</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirish.....	313
<i>Payzullaeva Gozal Bayrambayevna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda pedagogik mas'uliyat ko'nikmasini rivojlantirishning nazariy-amaliy asoslari.....	317
<i>Maxramova Gulchexra Maxsudbek qizi</i>	
Maxsus ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalardan foydalanishning pedagogik samaradorligi.....	320
<i>Tashkenbayeva Dilafruz Baxtiyor qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy kompetentligini rivojlantirishga qo'yiladigan talablar.....	325
<i>Xazratkulova Shoira Noraliyevna</i>	
Musiq madaniyati darslarida multimedia vositalarida musiq o'qituvchisining kompetensiyaviy tayyorgarligi.....	329
<i>Qudratova Elnoz Ismatillayevna, Ismailova Sevinch, G'oibnazarov Elmurod</i>	
Boshlang'ich ta'limda nutqiy kompetensiyani rivojlantirishning didaktik modeli.....	334
<i>Tillaboyeva Havasxon</i>	
Diskursiv yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutq madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish.....	340
<i>Boynazarova Nilufar Tilovmurot qizi</i>	
Millatlarning o'ziga xos dunyoqarashining psixologik xususiyatlari.....	346
<i>Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktab o'quvchilarining intellektual-ijodiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik strategiyalari.....	349
<i>Ergasheva Sitora Baxriddin qizi</i>	
Sinergetik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashni takomillashtirish zarurati va imkoniyatlari.....	353
<i>Xo'shboqova Surayyo Baxtiyor qizi</i>	
Interfaol metodlar asosida o'smirlarda mustaqil tafakkurni rivojlantirish.....	357
<i>Ismoilova Mashxura Mashrabbek qizi</i>	
Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish.....	360
<i>Kuvanakova Guljaxon</i>	
The Role of Autonomous Learning in Developing English Language Proficiency of University Students in Uzbekistan.....	363
<i>Omonova Kamola, Mutabar Zikriddinova</i>	
Maktablarda fasilitator faoliyatini tashkil etish borasida ayrim mulohazalar.....	366
<i>Qahhorova Marjona Ixtiyor qizi</i>	
Модель и педагогические условия формирования профессиональных компетенций будущих учителей в области информационной безопасности.....	370
<i>Сагинбаева Кымбат Кенжегалиевна, Нуриддинова Майсара Икрамовна</i>	
Boshlang'ich sinf darslarida kreativ fikrlashni rivojlantirishda zamonaviy pedagogik metodlardan foydalanish.....	374
<i>Xudoynazarova Muxlisa Bakhadirovna</i>	
Совершенствование методической компетентности будущих учителей начальных классов на основе креативного подхода.....	377
<i>Дониёрова Лайло Худайбердиевна</i>	
Talabalar guruhida jipslikning shakllanishida liderlikning ta'siri.....	385
<i>Asrarxanova E. A., Bo'riboyeva Mahliyo Anorboy qizi</i>	

Musiqa to'garaklarida o'quvchilarga cholg'u asboblari ijro etishni o'rgatish uslublari.....	388
<i>Q. Boboqulov, Jazilov Shuhrat Rustamovich</i>	
Состояние проблемы в практике школ Узбекистана на современном этапе.....	391
<i>Муминова М. Р.</i>	
Paradigmal yondashuv asosida boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining tarbiyaviy kompetensiyalarini rivojlantirishning o'rganilganlik darajasi va nazariy asoslari	394
<i>Hayitova Oydiyov Po'latbekovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shaxsiy pedagogik kompetensiyani aniqlash metodologiyasi	401
<i>D. O'. Yo'ldosheva, J. A. Jovliyev</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligida aktdan foydalanishning ilmiy asoslari	405
<i>Jo'liboyeva Sevinch Abloqul qizi</i>	
Zamonaviy media matnlarida salbiy his-tuyg'ularni ifodalovchi lisoniy birliklarning qo'llanilishi va ularning kommunikativ-pragmatik funksiyalari	408
<i>Jo'rayeva Nafosatxon Muxsinjon qizi</i>	
Bulutli Web-Gat texnologiyalari muhitida talabalarining fazoviy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish: kvazi-eksperimental tadqiqot natijalari.....	412
<i>Sangirova Mahfuza Hasanovna</i>	
Hosilaning turli ma'nolari	417
<i>Boqiyev X. X., Hoshimov Muzaffar, Jabborov Muhammadali, Kutliyev Og'abek</i>	
Ko'p o'zgaruvchili funksiyalarning lokal xossalari: barqarorlik va uzluksizlik asoslari.....	421
<i>Boqiyev X. X., Boyg'uziyeva Shukrona, Amirqulova O'g'iloy, Do'stqulova Charos Bahrom qizi</i>	
Aniq integralning xossalari va uni hisoblash.....	425
<i>Boqiyev X. X., Sayfullayeva Shabbona, Farhodova Nigina, Alimardonova Nigora</i>	
Ko'p qatlamli neyron tarmoqlarda gradient hisoblash mexanizmi: zanjir qoidasining nazariy va amaliy tahlili.....	430
<i>Boqiyev X. X., Nuraliyeva Sabrina Shobek qizi, Abdumannonova Jasmina Umarbek qizi, Javliyeva Dilnura Toshpo'lat qizi</i>	
Ko'p o'zgaruvchi uzluksiz funksiyaning lokal xossalari.....	435
<i>Boqiyev X. X., Ziyatova Gulxayo Mardon qizi, Samatova Sevinch, Muyitdinova Marvarita</i>	
Kelajak texnologik ta'lim o'qituvchisi qanday bo'lishi kerak?	438
<i>Matyakubov Kamaladin Kuronboyevich</i>	
Umumta'lim muassasalarida ta'lim sifatini boshqarish – dolzarb pedagogik muammo sifatida	441
<i>Yakubova Muxtaram Abdumavlyanovna</i>	
O'zbekistonda muzey ta'limining paydo bo'lishi va rivojlanish tendensiyalari	446
<i>Ismailova Dilfuza Usmonqulovna</i>	
Didaktiv o'yinlarning pedagogik mohiyati va nutq–motorik rivojlanishdagi o'rni	450
<i>Mamasharipova Nargizaxon Elmurod qizi</i>	
Формирование интерпретационных навыков учащихся при изучении прозы в. с. маканина в профильной школе	454
<i>Нуржанова Жазира Бахытжановна</i>	
Nutqi to'liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z boyligini rivojlantirish va shakllantirish shart-sharoitlari	457
<i>Shoaxmedova Surayyo Komilovna</i>	
Bo'lajak logopedlarni og'ir nutq nuqson bilan ishlash jarayonida nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'liqligi.....	462
<i>Achilova Sevara Djasirkulovna</i>	
Kompyuter tarmoqlari bo'yicha kompetentlik yondashuvi va uning pedagogik mohiyati.....	467
<i>Nabijonov Dilmurodjon Nodirjon o'g'li</i>	
Дидактические игры как средство повышения интереса учащихся к химии	472
<i>Усмонова Дильноза Тулкуновна</i>	
Robototexnika va sun'iy intellekt ta'limining innovatsion rivojlanishdagi o'rni	475
<i>Shukurov Shuhrat Nasimovich</i>	
O'zbek milliy musiqa ijrochiligining tarixiy taraqqiyoti va ta'limiy jarayonlari.....	481
<i>Tursunov Xusniddin Isomovich</i>	

Taylor formulasi va uning tatbiqlari	486
<i>Boqiyev X. X., Maxmarayimov Javohir, Qurbonov Shaximbek, Raxmonov Og'abek</i>	
Talabalarning axborot-konstruktiv kompetensiyasining loyihalash imkoniyatlari	491
<i>Olamova Mamura Umarovna</i>	
O'quvchilarda ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasi.....	494
<i>Fayziyeva Gulxayo Erkin qizi</i>	
Ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari	498
<i>Allamuratova Xurliman Nurilla qizi</i>	
Sibling maqomining shaxs individual-psixologik xususiyatlari rivojlanishiga ta'siri.....	501
<i>Amirjanova Komola, Narkulova Dilrabo</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarida kreativ fikrlashni rivojlantirishning mohiyati.....	505
<i>Bo'riyeva Muxlisa, Urinova Rushana</i>	
Darsdan tashqari tadbirlarda o'quvchilarning nutq madaniyatini yuksaltirishning innovatsion usullari.....	508
<i>Daminova Dilbar Melimurodovna</i>	
Boshlang'ich funksiya va aniqmas integral.....	513
<i>Boqiyev X. X., Isroilova Zahro, Erkinova Shahrizoda, Akbarov Ulug'bek</i>	
O'quvchilarning adabiy-nutqiy kompetensiyalarini axborotli matnlar asosida diagnostika va korreksiya qilish metodikasi.....	517
<i>O'smanova Diloromxon Ziyodinovna</i>	
Yuqori sinf o'quvchilarining voleybol mashg'ulot jarayonida asosiy jismoniy sifatlarning rivojlanishi	520
<i>Ro'zmatova Nadejda Akbarali qizi</i>	
Yosh voleybolchilarda jismoniy tayyorgarlikni rivojlantirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari.....	524
<i>Sabirova Mohinur Islamovna</i>	
Xalq hunarmandchiligidan mashg'ulotlarni o'tkazish tartibi to'g'risida ayrim fikrlar	530
<i>Umarov Raxim Tojiyevich</i>	
TPACK modeli asosida bo'lajak tarix fani o'qituvchilarining kasbiy-ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish	533
<i>Ziyoyeva Maxfuza Soataliyevna</i>	
Совершенствование техники вращений у юных фигуристок в условиях учебно-тренировочной группы 1–2 года обучения.....	538
<i>Федорова С. В.</i>	
Refleksiv yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirish metodikasi.....	543
<i>Donabayeva Zebuniso Ma'rufjon qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini boshqarishda zamonaviy boshqaruv usullaridan foydalanish	547
<i>Xasanova Shaxnoza Zarifevna</i>	
Geymifikatsiya texnologiyasi asosida bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda oliy ta'limning metodik shart-sharoitlari va pedagogik imkoniyatlari	552
<i>Xaydarova Namunaxon Adhamjonovna</i>	

NUTQI TO'LIQ RIVOJLANMAGAN MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA SO'Z BOYLIGINI RIVOJLANTIRISH VA SHAKLLANTIRISH SHART- SHAROITLARI

Shoaxmedova Surayyo Komilovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti
Logopediya kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada nutqi to'liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z boyligini rivojlantirish hamda uni shakllantirishning samarali usullari tahlil qilinadi. Shuningdek, bolalarning og'zaki nutqini rivojlantirish jarayonida o'yin va o'yinchoqlarning ahamiyati ilmiy asosda yoritiladi. Xususan, didaktik o'yinchoqlar, ta'limiy va musiqiy o'yinlarning nutq rivojiga ta'siri, xotira va hissiyotlarni shakllantirishdagi o'rni ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: tarbiyalanuvchi, o'yinchoq, qo'g'irchoq, tarbiya, ta'lim, ertak, nutq o'stirish, maktabgacha ta'lim, yozuv, milliy o'yinchoqlar, milliy qadriyatlar.

Abstract: This article analyzes effective methods for developing vocabulary in preschool children with speech development delays and examines the process of its formation. Special attention is given to the role of games and toys in the development of children's oral speech. The impact of didactic toys, educational and musical games on speech development, as well as their role in shaping memory and emotional processes, is discussed.

Key words: preschool child, toy, doll, upbringing, education, fairy tale, speech development, preschool education, writing, national toys, national values.

Аннотация: В данной статье анализируются эффективные методы развития словарного запаса у детей дошкольного возраста с недоразвитием речи, а также особенности его формирования. Особое внимание уделяется роли игр и игрушек в развитии устной речи детей. Рассматривается влияние дидактических игрушек, обучающих и музыкальных игр на развитие речи, а также их значение в формировании памяти и эмоциональной сферы.

Ключевые слова: воспитанник, игрушка, кукла, воспитание, образование, сказка, развитие речи, дошкольное образование, письмо, национальные игрушки, национальные ценности.

KIRISH

O'yin bolani har tomonlama va har jihatdan to'g'ri tarbiyalashga qaratilgan faoliyatdir. O'yin insonni barkamol avlod sifatida rivojlantiradi. O'yinchoq esa o'ziga xos predmet bo'lib, bolaning maqsadini anglashiga va shu maqsadga yo'naltirilishiga ko'maklashadi.

Ko'plab tadqiqotchi olimlar o'yinchoqlar orqali bolalar kelajakda duch kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni modellashtirishi va bunday vaziyatlardan chiqish yo'llarini o'rganishini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Bola o'yinchoqlar bilan tanishish va o'ynash jarayonida atrof-olamni anglaydi. Bolalar o'zaro munosabatlarda muloqot madaniyatini shakllantiradi, bir-birlari bilan kattalarga xos tarzda muloqot qilishga intiladi. O'yinchoqlar orqali bola o'z fikrini atrof-dagilarga yetkazish imkoniyatiga ega bo'ladi va borliq haqidagi bilimlarini boyitadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'yin nazariyasi hamda o'yinchoqlarning bolaning shaxsini rivojlantirishdagi o'rni Lev Semyonovich Vygotsky va Aleksei Nikolaevich Leontiev tomonidan chuqur o'rganilgan. Shuningdek, Raisa Evgenievna Levina o'yinchoqning bola rivojidagi ahamiyatini ta'kidlab, "o'yinchoq, avvalo, bolada hayrat uyg'otadi va bu tuyg'u tushunishning boshlanishi hisoblanadi", deya qayd etadi. O'yinchoq bolani atrof-muhit bilan tanishtiradi, o'rgatadi, taassurotlarini mustahkamlaydi hamda muloqotga bo'lgan ehtiyojini qondiradi.

Bolaning nutqining paydo bo'lishi va rivojlanishini o'rganish nafaqat psixologik nuqtai nazardan dolzarb, balki katta ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Z.M. Axmedova, M.Yu. Ayupova, M.P. Xamidovalar nutqni kommunikativ faoliyatning muhim tarkibiy elementi sifatida baholaydi. Nutq bolaning bilish faoliyatini rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Muloqot va nutq orqali bola insoniyatning ijtimoiy-tarixiy tajribasidan samarali foydalanishni o'rganadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda og'zaki monologik nutqni rivojlantirish esa ularning keyingi ta'lim bosqichida muvaffaqiyatli o'qishi uchun mustahkam asos yaratadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirishda asosiy vazifalardan biri – so'z boyligini kengaytirish, tushunchalarni ongli o'zlashtirish, so'zlarning ko'p ma'noliligini hamda ularning semantik nozikliklarini anglashdan iborat. O'yin jarayonida nutq faoliyati rivojlanadi, ona tiliga nisbatan qiziqish va e'tibor shakllanadi.

O'yinchoq bola tug'ilganidan boshlab 3-yoshgacha bo'lgan davrda alohida ahamiyat kasb etadi. Bu davrda bola o'yin orqali o'zini faollashtiradi va o'yin faoliyatining asosiy qonun-qoidalarini o'zlashtiradi. Masalan, qo'g'irchoq orqali ona va bola rollari ifodalanadi, transport vositalari (mashina, samolyot, raketa) orqali esa turli kasb va rollar modellashtiriladi. O'yinchoqlar yordamida bola o'yin mazmunini anglaydi va uni maqsadga yo'naltiradi. Bola o'z his-tuyg'ularini o'yin orqali ifodalaydi hamda ichki kechinmalarini atrofda qilarga yetkazadi. O'yin mazmunining o'yinchoq bilan uzviy bog'liqligini anglash bolaning ijodiy faoliyatini rivojlantiradi. Shu orqali bola o'z tasavvur olamini kengaytiradi, yangi g'oyalarni ilgari suradi va ularni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

O'yinchoqlar bolalar uchun kuchli tarbiyaviy vosita hisoblanadi, chunki ular borliqdagi xilma-xillikni aks ettiradi. Hayvonlar, o'simliklar, transport vositalari, turli asbob-anjomlar, shakllar va hatto inson obrazlari qo'g'irchoqlar orqali modellashtiriladi. Bu esa bolaning tasavvuri va tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mamlakatimizda nutqida qiyinchiliklari mavjud bolalar bilan olib boriladigan korreksion-pedagogik va tarbiyaviy ishlarni takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunday bolalarda nutq rivojini qo'llab-quvvatlash va erta profilaktika choralarini ularning umumiy psixik rivojlanishini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi. Nutqning tushunarli va ma'noli bo'lishi uchun nutq a'zolarining harakatlari aniq va muvofiqlashtirilgan bo'lishi zarur. Nutqning normal faoliyati psixofiziologik mexanizmlarning uyg'un ishlashiga asoslanadi. Nutqdagi ayrim og'ishlar esa ushbu mexanizmlarning yetarli darajada shakllanmaganligi bilan izohlanadi.

Nutqning to'liq rivojlanmaganligida nutqning kechroq paydo bo'lishi, lug'at boyligining cheklanganligi, agrammatizm hamda talaffuzdagi kamchiliklar kuzatiladi. Nutqning to'liq rivojlanmaganligi tushunchasi bola nutqi rivojlanishining aniq holatidan kelib chiqib, etiologiyasiga ko'ra nutq rivojlanmaganligining turli ko'rinishlariga yagona pedagogik yondashuvni qo'llash imkonini beruvchi ilg'or ilmiy qarashlarga asoslanadi. Mazkur termin nutq rivojlanishi buzilishiga chuqur yondashuvni ifodalaydi va uni kompleks tahlil qilish pedagog zimmasiga yuklatiladi. Nutqi to'liq rivojlanmagan bolalarni maxsus tekshirish natijalari ushbu kamchilikning turli klinik ko'rinishlari mavjudligini ko'rsatadi. Ularni shartli ravishda uch asosiy guruhga ajratish mumkin.

O'yinchoqlar bola hayotida dastlabki tasavvurlarni shakllantiradi va ularni bosqichma-bosqich rivojlantiradi. Bola o'yinchoqlar bilan o'ynash jarayonida muayyan ijtimoiy muhitga kirishadi. Masalan, bola shifokor qo'g'irchoq'i bilan o'ynar ekan, o'zini shifokor sifatida tutadi, tegishli nutqiy birliklardan foydalanadi va yordam ko'rsatish harakatlarini ifodalaydi. L.R. Muminova tadqiqotlarida ham o'yin faoliyatining bola rivojidadagi ahamiyati alohida ta'kidlangan. Bola ulg'aygan sari o'yinchoqlarni tanlab o'ynay boshlaydi, ya'ni u o'z ehtiyojlari va qiziqishlariga mos o'yinchoqlarni saralaydi.

O'yinchoq bolani har tomonlama rivojlantiruvchi vosita bo'lib, uning nutqi, xotirasi, hissiyotlari va tafakkurini shakllantiradi. E.N. Vinarskaya ta'kidlaganidek, o'yinchoqlar bolalarni atrofda real dunyo bilan tanishtirishda va ularning hissiy rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'yinchoqlar turli tasniflarga ega bo'lib, ular quyidagilarga ajratiladi: didaktik o'yinchoqlar, ta'limiy o'yinlar, teatr o'yinlari, sport o'yinlari va musiqiy o'yinlar.

1. **Didaktik o'yinchoqlar** – o'yin jarayonida bolalarga turmush tarzi, tabiat va turli hodisalar haqida bilim berishga xizmat qiladi, ularning bilimlarini chuqurlashtiradi hamda nutq rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.
2. **Ta'limiy o'yinlar** – o'yin orqali ta'lim-tarbiya berishni ta'minlaydi, bunda bolalarda bilim, ko'nikma va malakalar shakllanadi.
3. **Teatr o'yinlari** – nutq, mimika, imo-ishora va harakatlar orqali obraz yaratish va ifodalashni o'rgatadi, bu esa bolalarning nutqiy faolligini oshiradi.
4. **Sport o'yinlari** – bolalarning jismoniy rivojlanishini ta'minlaydi, ularni tetik, quvnoq va faol bo'lishiga xizmat qiladi.
5. **Musiqiy o'yinlar** – bolalarda musiqaga qiziqishni shakllantiradi, ularning ritmik va estetik qobiliyatlarini rivojlantiradi hamda ijobiy emotsional holatni yuzaga keltiradi.

O'yin jarayonida bolalarda milliy urf-odatlar va qadriyatlar ham shakllanadi, shu sababli har bir o'yinning mazmunini bolalarga to'g'ri tushuntirish muhimdir. O'yinchoqlar bola hayotida maktabga kirgunga qadar muhim

o'rin egallaydi. Kichik yoshdagi bolalar barcha o'yinchoqlar bilan o'ynashga intiladi, biroq yoshi ulg'aygani sari ularni saralay boshlaydi va o'z ehtiyojlarini o'yinchoqlar orqali ifodalaydi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kichik guruh (3–4-yosh) bolalar uchun, asosan, xavfsiz va qo'lda bemaol o'ynashga mo'ljallangan o'yinchoqlar tanlanadi. O'tkir va xavfli buyumlardan foydalanish qat'iy tavsia etilmaydi. O'rta guruhda (4–5-yosh) bolalar o'yin faoliyatida murakkabroq rollarni bajarishga o'tadi. Bu jarayonda ular tarbiyachi rahbarligida o'yinchoqlar orqali turli rollarni ijro etadi, bu esa ularning nutqiy rivojiga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Yangi so'zlar o'zlashtiriladi, talaffuzdagi kamchiliklar esa bosqichma-bosqich bartaraf etilib boradi. Katta guruh (5–6-yosh) bolalari mustaqil ravishda o'yinchoqlar bilan o'ynash imkoniyatiga ega bo'ladi. Ular o'zaro rollarni taqsimlab, turli o'yinlar va o'yinchoqlar yordamida rolli faoliyatni amalga oshiradi. Tayyorlov guruhi (6–7-yosh) bolalari esa o'yinchoqlarni ongli ravishda tanlay oladi hamda qaysi personajga qaysi o'yinchoq mos kelishini tarbiyachi yordamisiz mustaqil aniqlay oladi.

O'yin va o'yinchoq o'rtasidagi farq shundaki, o'yin jarayonida bolalar turli ijtimoiy muhitlarga moslashishni o'rganadi va faol ishtirok etadi. O'yin davomida bolalarning psixik jarayonlari, ichki kechinmalari va tasavvurlari namoyon bo'ladi. Shu bilan birga, o'yin bolalar o'rtasida nutq va muomala madaniyatini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi.

O'yinchoqlar rang-barangligi bilan bolalarni o'ziga jalb qiladi. Har bir bola o'z qiziqishlariga mos o'yinchoqni tanlaydi. Bola qanday o'yinchoq bilan o'ynayotganiga qarab, uning ichki dunyosi, qiziqishlari va ehtiyojlari haqida tasavvur hosil qilish mumkin. Oiladagi munosabatlar ham bola tomonidan o'yin faoliyati orqali ifodalanadi.

Qo'g'irchoqlar – inson qiyofasini aks ettiruvchi o'yinchoq turidir. Ular, odatda, qizlar uchun keng qo'llanilsa-da, o'g'il bolalar tomonidan ham ma'lum darajada qo'llaniladi. Qo'g'irchoqlar orqali bolalarda turli kasblar va ijtimoiy rollar haqida tasavvurlar shakllanadi. Bola o'z qiziqishlariga mos holda rollarni tanlaydi: kimdir ona rolini, boshqasi bola rolini, yana boshqalar shifokor yoki boshqa kasb egalari rolini ijro etadi.

Go'daklik davrida bola qanday o'yinchoqqa ko'proq qiziqsa, undan muayyan ruhiy ta'sir oladi. Qo'g'irchoqlar bolalarda estetik did, nafislik va ijobiy hissiy sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tarixiy manbalarga ko'ra, zamonaviy qo'g'irchoqlar, jumladan Barbie doll modeli United States da yaratilgan bo'lib, keyinchalik boshqa hududlarga, jumladan O'zbekistonga ham kirib kelgan. Xorijiy qo'g'irchoqlar bilan bir qatorda milliy qadriyatlarni aks ettiruvchi o'yinchoqlarni yaratish va rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mustaqillik yillarida milliy o'yinchoqlarni rivojlantirish, ularni ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash va yosh avlodga milliy qadriyatlarni singdirish yo'nalishida keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Natijada, milliy qo'g'irchoqlarga bo'lgan talab ortib bormoqda. Ushbu o'yinchoqlar orqali bolalar milliy madaniyat va urf-odatlar bilan tanishadi.

Bolaning nutqini rivojlantirish muhim va murakkab jarayon bo'lib, u, asosan, o'yin faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli mashg'ulotlarni o'yin shaklida tashkil etish yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. O'yin tabiatan bolalarda qiziqish uyg'otadi va ularni faol o'rganishga undaydi.

Bolaning nutqini rivojlantirishda o'yinchoqlarning ta'siri katta. O'yinchoqlar bilan har kuni o'tkaziladigan o'yinlar jarayonida bola nafaqat foydalanadigan predmetlarni, balki ularning xususiyatlari, o'lchami, shakli, rangi va boshqa belgilarini nomlashni ham o'rganadi. U o'yinchoqlarni o'z g'oyalariga muvofiq ravishda o'yinga qo'shadi hamda ular o'rtasidagi munosabatlarni anglaydi. O'yin jarayonida ishtirok etuvchi predmetlar va shaxslar orqali bola ijtimoiylashadi. Shu bilan birga, bola o'yin davomida barcha harakatlarini nutq bilan uyg'un holda amalga oshiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot nutqi to'liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z boyligini rivojlantirish jarayonini o'rganishga qaratildi. Tadqiqot jarayonida kompleks yondashuv qo'llanilib, pedagogik kuzatish, suhbat, savol-javob, taqqoslash, analiz va sintez metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi – o'yin va o'yinchoqlar orqali bolalarning nutqiy faoliyatini rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlashdan iborat bo'ldi. Shu maqsadda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida turli yosh guruhlardagi bolalar bilan didaktik o'yinlar tashkil etildi.

Tadqiqot davomida “Toping va tavsiflang” kabi didaktik o'yinlardan foydalanilib, bolalarning lug'at boyligi, predmetlarni tavsiflash qobiliyati, nutqiy faolligi hamda muloqot madaniyati o'rganildi. O'yin jarayonida bolalarning individual xususiyatlari, nutqdagi kamchiliklar va ularning bartaraf etilish dinamikasi muntazam kuzatib borildi.

Shuningdek, o'yinchoqlarni tanlashda ularning didaktik qiymati, yoshga mosligi va xavfsizlik darajasi inobatga olindi. Tadqiqot natijalari sifat jihatdan tahlil qilindi va umumlashtirildi.

Nutq o'stirish mashg'ulotlarida bolalarda tasvirlay olish, kuzatuvchanlik va bilish qobiliyatlarini shakllantirish maqsadida "Toping va tavsiflang" didaktik o'yinini tashkil etish mumkin. Ushbu o'yinni tashkil etish uchun turli o'yinchoqlar tanlanadi: masalan, ikkita qo'g'irchoq (biri kamonli, ikkinchisi kamonsiz), shuningdek, turli rangdagi ikkita mushukcha. Dastlab o'yinchoqlar ketma-ket ko'rib chiqiladi va taqqoslanadi, ularning xarakterli xususiyatlari hamda farqlari aniqlanadi. Bu jarayonda bolaning lug'at boyligi faollashadi.

Keyingi bosqichda tarbiyachi o'yinchoqlarni yashiradi va bolalarga ularni topishni taklif qiladi. Masalan: "Aziz – oq mushukchani, Malika – qora mushukchani, Nigora esa kamonli qo'g'irchoqni topadi". Bolalar o'yinchoqlarni topib kelgach, tarbiyachi savollar beradi: "Senda qanday mushuk bor?", "Mushukning boshida nima bor?", "Bu nima?". Bola tarbiyachi yordamida predmetlarni nomlaydi va tavsiflaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'yin va o'yinchoqlar maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Xususan, didaktik o'yinlar orqali bolalarda yangi so'zlarni o'zlashtirish, predmetlarni tavsiflash va nutqiy ifodalash ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlandi.

O'yin jarayonida bolalarning nutqiy faolligi ortib, ular o'z fikrlarini erkin ifodalashga intila boshladi. Ayniqsa, rolli o'yinlar orqali bolalar turli ijtimoiy vaziyatlarni modellashtirib, muloqot madaniyatini shakllantirdi. Bu esa nutqning grammatik jihatdan to'g'ri tuzilishi va izchil bayon etilishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

"Toping va tavsiflang" o'yini natijasida bolalarning kuzatuvchanligi oshdi, ular predmetlarning rangini, shaklini, hajmini va boshqa belgilarini aniq ifodalay boshladi. Shu bilan birga, lug'at boyligi kengaydi va nutqdagi passiv so'zlar aktiv so'zlarga aylana boshladi.

O'yinchoqlar bilan muntazam ishlash natijasida bolalarda talaffuzdagi ayrim kamchiliklar ham bosqichma-bosqich kamaydi. Ularning nutqiy faoliyati faollashib, nutq orqali muloqot qilishga bo'lgan qiziqish ortdi.

Umuman olganda, o'yin asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning nutqiy, kognitiv va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Mazkur faoliyat natijasida bolalarning javoblari umumlashtiriladi: "Malika qora mushukchani topdi. Uning boshida quloqlari, katta ko'zlari va mo'ylovi bor. Mushukchani uzun dumi ham mavjud". Agar bolalar savollarga to'g'ri va aniq javob berishga o'rganib borsa, ulardan tarbiyachining tavsifini mustaqil takrorlash so'raladi. Shu tariqa ushbu jarayonda kuzatish, taqqoslash, savol-javob, suhbat, analiz va sintez kabi metodlar qo'llaniladi.

Bolaning og'zaki nutqini rivojlantirish hamda so'z boyligini kengaytirishda o'yinchoqlardan foydalanish samarali natija beradi. O'yinchoqlar bolaning lug'atini mustahkamlash va faollashtirish imkonini yaratadi hamda yangi so'zlarning o'zlashtirilishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, o'yinchoqlar bolada ijobiy hissiyotlarni uyg'otadi va nutqiy faollikni rag'batlantiradi. Bolaning tasvirlash va hikoya qilishga bo'lgan qiziqishi ortib borishi natijasida uning bilim doirasi ham kengayadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalariga asoslanib, nutq to'liq rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarda so'z boyligini rivojlantirishda o'yin va o'yinchoqlardan foydalanish yuqori samaradorlikka ega ekanligi aniqlandi, bunda o'yin faoliyati bolalarda nutqiy faollikni oshirishi, lug'at boyligini kengaytirishi hamda muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida nutqni rivojlantirish mashg'ulotlarini o'yin asosida tizimli ravishda tashkil etish, didaktik o'yinchoqlarni tanlashda ularning rivojlantiruvchi xususiyatlari hamda yoshga mosligini hisobga olish, tarbiyachilar tomonidan bolalar nutqini rivojlantirishda interaktiv va rolli o'yinlardan keng foydalanish, nutq kamchiliklarini erta aniqlash va ularni bartaraf etishga qaratilgan korreksion-pedagogik ishlarni izchil olib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, milliy o'yinchoqlar va o'yinlardan foydalanish orqali bolalarda nafaqat nutqiy rivojlanish, balki milliy qadriyatlar va madaniy tafakkurni shakllantirish imkoniyati ham kengayadi. Xulosa qilib aytganda, o'yin va o'yinchoqlar maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita sifatida xizmat qilib, ularni har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllantirishda muhim o'rin egallaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. // Harakatlar strategiyasi asosida jadal taraqqiyot va yangilanish sari. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2017. – B. 70–71.
2. Axmedova Z.M., Ayupova M.Yu., Xamidova M.P. Logopedik o'yinlar. – Toshkent, 2013.
3. Lev Semyonovich Vygotsky. Pedagogicheskaya psixologiya. – Moskva: Pedagogika-Press, 1996.
4. Vinarskaya Ye.N. Ranneye rechevoye razvitiye rebenka i problemi defektologii: emotsionalnye predposylki osvoeniya yazyka. – Moskva: Prosveshcheniye, 1987.

5. Gribova O.Ye. Tekhnologiya organizatsii logopedicheskogo obsledovaniya: metodicheskoye posobiye. – Moskva: Ayris-Press, 2005.
6. Raisa Evgenievna Levina. Vospitaniye pravilnoy rechi u detey. – Moskva: Izdatelstvo Akademii pedagogicheskikh nauk, 1958.
7. Muminova L.R. Maktabgacha ta'lim muassasalarining katta va maktabga tayyorlov guruh bolalari nutqini xalq o'yinlari asosida rivojlantirish texnologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014.
8. Chirkina G.V. Ustraneniye obshchego nedorazvitiya rechi u detey doshkolnogo vozrasta. – Moskva, 2008.
9. Shaxovskaya S.N. Logopediya. – Moskva: Vldos, 2003.
10. Shoakhmedova S.K. Characteristics of the Speech Therapist's Activity in the General Education School in the Conditions of Inclusive Education. – The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2022, Vol. 4 (11), pp. 17–22.
11. Shoakhmedova S.K. Use of Computer Technologies in Work with Children with Speech Disorders. – The American Journal of Interdisciplinary Innovations, 2022.
12. Shoakhmedova S.K. Goals and Tasks of Organizing Inclusive Education in General Education Schools. – American Journal of Social Sciences and Humanity Research, 2023, Vol. 3 (10), pp. 60–66.
13. Shoaxmedova S., Arifxanova N. Nutqi rivojlanmagan maktabgacha yoshdagi bolalarda o'yin asosida so'z boyligini shakllantirish bo'yicha korreksion-rivojlantiruvchi ta'limning mazmuni, usullari va tashkil etilishi. – Innovatsion tadqiqotlar, 2024.
14. Shoakhmedova S. Methods of Developing the Vocabulary of Children with Underdeveloped Speech and Testing Methodology. – American Journal of Advanced Scientific Research, 2024.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.